

ANN-MARI EKBERG:

Att vara bokhandlare

Bokhandlaren i dag sitter inte i någon ombonad miljö och njuter av världslitteraturens mästerverk, skriver fru Ann-Mari Ekberg i sin artikel i Svensk Tidsskrifts serie "Att vara". Hon är själv bokhandlare i Södertälje. Hon vet vilka glädjeämnen som följer med yrket men också vilka svårigheter som finns. Naturligtvis är de senare ekonomiska. Det nya system, som infördes 1970, att förlagen inte längre lämnar ut sin produktion till bokhandeln att säljas i kommission, har påverkat den svenska bokhandelns struktur till det sämre. Därtill kommer att både stat och kommun numera köper böcker direkt från förlagen mot vad fru Ekberg kallar "maktrabatter". Trots allt tror hon på sitt yrke och dess framtid. Ingenting kan ersätta böcker.

Somliga tror att arbetet i en bokhandel närmast består i att sitta i en ombonad miljö, kringgårdad av bokhyllor med vackra böcker, och läsa ur litteraturens mästerverk. Särskilt uppfattas bokhandelsarbetet på detta sätt av personer som är allmänt bokintresserade och som söker ett arbete i bokhandeln.

Verkligheten är naturligtvis inte riktigt denna. Visst ger arbetet i en bokhandel rika tillfällen till läsning av böcker och kontakt med bokintresserade människor, men det vardagliga arbetet är ofta lika trivialt i bokhandeln som inom många andra yrken.

Sant är att man har närkontakt med böcker, och det är en stor tillgång. Riktigt är också att den som allmänt sett är intresserad av böcker har mycket stort utbyte av att arbeta med böcker på det sätt som bokhandlaren och hans medarbetare gör. Men man ska inte tro att en bokhandlare på arbetstid har särskilt mycket tid att läsa. Nej, läsningen får anstå till kvällar, nätter och semesterdagar.

Den stora tjusningen med bokhandelsyrket är — förutom själva materien, dvs böckerna — kontakten med kunderna. Härvidlag gäller visserligen samma regler som för andra servicebranscher, men man har som bokhandlare en känsla av att bokhandelskunderna är speciellt trevliga att ha att göra med.

Det är en säreget fin upplevelse om man någon gång då och då får tillfälle att hjälpa sina kunder att finna rätt bok för rätt tillfälle. Detta händer inte sällan.

Om en kund exempelvis kommer in i

bokhandeln och ber att få en bok som ska vara present till faster Lisa på hennes 70-årsdag, då får man försöka lista ut vad faster Lisa har för intressen och därefter börja fundera på vilka böcker som kan vara bra alternativ att erbjuda. Samma är det med andra som vill ha presentböcker till den tekniskt intresserade ynglingen, sportfantasten, den bildade gentlemanen, den matglade etc. Viktigt är ju att ha en allmän överblick över vilken litteratur som finns att tillgå och försöka hitta rätt i det stora utbudet. Helt lätt är det ju inte att vara orienterad. Det kommer i Sverige årligen ut ca 5 000 böcker, och inte ens den flitigaste bokläsaren har möjlighet att läsa mer än ett begränsat antal av alla dessa böcker.

Som exempel på svårigheterna att "läsa in" mer än ett begränsat antal böcker kan nämnas, att om man läser i genomsnitt tre böcker i veckan — och det är ju inte så lite — blir det bara 150 böcker om året. Detta antal bör alltså jämföras med hela utgivningen på ca 5 000 böcker!

Men även om man inte hinner läsa allt, finns i en bokhandel en samlad kunskap och erfarenhet om utgivningen. Denna kommer kunderna tillgodo. Och därför kan man då och då få höra nöjda kunder som kommer in och tackar för ett tips på en presentbok eller för tips för kundens eget läsbehov. Det behöver väl inte sägas att man känner en stor lycka i sådana ögonblick, dvs då man får bekräftelse på att en bok som man föreslagit verkligen passar kunden eller hans vänner.

Till det som verkligen stimulerar en bokhandlare i övrigt är att det ges tillfälle att få kontakt med författarna. Detta sker ju oftast tillsammans med förläggarna där närkontakt verkligen är behövlig för oss. Hos oss i Södertälje brukar vi träffas både kunder, författare och förläggare, på vad vi kallar Lundmarks Bokträff, en gång var höst, vilket av alla parter upplevs positivt.

Debet och kredit

Den "litterära" sidan av bokhandelsarbetet är en sak, men tyvärr får en modern företagare i vår bransch inte alltför mycket låta sig bli hängiven åt att vara "litterär". Det låter nog fint att som bokförläggare Karl Otto Bonnier en gång uttryckte sig vara en "andens hantlangare". Men för en bokhandlare är det trots allt ett överskuggande problem att försöka få debet och kredit att gå ihop.

Därmed kommer jag in på bokhandelns ekonomiska problem. Liksom många andra detaljhandelsbranscher har bokhandeln onekligen problem. Det finns ingen anledning att överdriva dem, men de ska inte heller underskattas. Bokhandelsbranschen levde ju länge under skyddade förhållande. Man hade fram till 31 mars 1970 fasta priser, lika i hela landet, en etableringskontroll, ett kommissionssystem som gav vissa fördelar osv. Efter 1 april 1970 ändrades allt detta. Handeln blev fri, prissättningen likaså, och "kommissionen" upphörde. Nu får böcker köpas i fast räkning, med betalning efter i princip 30 dagar.

Detta vållar problem av mångfaldigt slag.

Ett är att böckerna har mycket låg omsättningshastighet. En bokhandlare får alltså binda mycket kapital i rörelsen. Förräntningen blir dålig. Blå av detta skäl har man i bokhandeln liksom i andra branscher fått gå över till mera självbetjäning i butikerna. Detta är en icke önskad utveckling, men tyvärr är det med nuvarande löneexpansion omöjligt att hålla den stora kader av kompetenta bokhandelsmedhjälpare som man i och för sig skulle önskat ha.

Staten och kommunen

Ett speciellt problem, som nog bokhandeln av alla detaljhandelsbranscher är ensam om, är den unika konkurrenssituationen. Fri konkurrens är bra och riktig, och ingen fri företagare vill undvara den. I varje fall inte jag.

Jag gillar fri prisbildning, fri etablering och över huvud taget så stor frihet som möjligt. Även för bokhandelsbranschen. Men då ska det vara frihet på lika villkor.

Inom bokhandeln har det märkliga inträffat, att förlagen (producenterna) konkurrerar med sina egna återförsäljare. Detta är väl i stort sett otänkbart i andra branscher. Men i bokbranschen går det för sig. En följdföreteelse är att staten och kommunerna tillskansar sig maktrabatter, som undergräver bokhandelns ekonomi och arbetsförhållanden. Som exempel kan nämnas två områden, biblioteksböckerna och skolböckerna.

När det gäller inköp till biblioteken har ett halvofficiellt organ, Bibliotekstjänst, tagit över en stor del av uppgifterna som bokhandeln tidigare hade. Om detta blivit billigare för biblioteken är mycket oklart, ty det är inte möjligt att renodla redovisningen. Däremot är bortfallet av biblioteks försäljningen för bokhandelns del synnerligen allvarlig.

I fråga om skolboks försäljningen är det delvis samma sak. Tidigare gick ju barnen själva och köpte sina böcker i bokhandeln. Numera förekommer ingen försäljning av böcker till grundskoleeleverna, och för gymnasieskolorna gäller att i flertalet kommuner är även dessa läroböcker fria. Kommunerna är alltså storuppköpare av skolböcker.

I många kommuner har — även efter 1 april 1970 — kommunerna köpt sina böcker via ortens bokhandel. Detta var varit (och är) rationellt för kommunen, som har en sakkunnig instans på hemorten, och det har varit en mycket värdefull verksamhet för bokhandelsföretagen. Skolbokshanteringen försiggår nämligen huvudsakligen under försommaren, och då är det lågsäsong i bokhandeln. Man har kunnat utnyttja kvalificerad personal för skolboksbeställningarna. Men på senare år har många röster höjts för att kommunerna själva skulle göra inköpen i egen regi.

Framtid med böcker

Det som jag sagt i det föregående får inte uppfattas som någon bristande till-

tro till framtiden inom bokhandelsyrket. tvärtom anser jag att bokhandelsbranschen har framtiden för sig. Detta trots vissa ekonomiska problem och trots att nya media, som TV och TV-kassetter, ibland framställs som ett hot mot böckerna.

Vad först de ekonomiska förhållandena beträffar, tror jag att bokhandeln bör kunna klara sig bra i framtiden — även utan stöd från det allmänna. Men en förutsättning är att stat och kommun genom okloka åtgärder inte stjälper branschen.

Det enklaste det allmänna kan företa sig är att låta bokhandeln i kraft av sin kompetens svara för bokförsörjningen även till de offentliga organen i stat och kommun och att myndigheterna därvid inte begagnar sig av sin storhet och styrka för att avkräva maktrabatter. Biblioteks- och skolboksförsäljningen bör alltså kanaliseras genom bokhandeln. Och det märkliga är, att en sådan kanalise-

ring inte gör böckerna dyrare för det allmänna. Kanske snarare billigare. Ty om kommunerna m fl bygger upp en egen bokförmedling drar det med sig kostnader som blir mycket stora, även om kostnaderna inte alltid redovisas offentligt.

När det sedan gäller boken som produkt, så torde den aldrig bli omodern. Vilka nymodigheter som än kommer, så har boken sin givna plats.

Här vill jag gärna citera ett par ord ur Jan Gehlins mycket fina och tänkvärda "Sju teser om boken": Boken är inte bara stelnat tal: den är också ett föremål som appellerar till känsel och syn — den är fixerade tankar, känslor och uttryck som uppmanar mottagaren att självständigt tänka, känna och uppleva vidare. Boken är det enda medium genom vilket författaren och mottagaren träder i direkt kontakt med varandra, de blir båda delar av informationen, kunskapen, diktverket.